

PROBLEME PUSE DE CREȘTEREA
PUIOR ORFANI DE MAMIFERE
ÎN CAPTIVITATE

Dr. Maria PASPALEVA

Intrucât în cadrul muzeelor de științele naturii se găsește adesea și colțuri zoologice, considerăm utilă prezenta discuție în legătură cu unele indicații în ce privește creșterea puilor orfani de mamifere.

Adesea un pui orfan (sau a cărui mamă nu are lapte, îl respinge etc.) este considerat condamnat. În ziua de azi, prin cercetările științifice dezvoltate din grădini zoologice frunțase, s-a ajuns să se știe tot mai mult despre condițiile indispensabile ale unei dezvoltări cât mai normale cu putință. Este vorba, desigur, despre condițiile de hrană, temperatură, umiditate, dar nu numai despre acestea. Comportamentul înnașcut al puilor, deosebit de la specie la specie, poate ridica piedici mai grele decât cele puse de hrană, căldură etc. Citiți pui orfani nu mor „cu zile”, fiindcă nu li se cunosc suficient necesitățile psihice, determinate genetic. Bunăvoința, iubirea față de micul animal neajutorat, cunoștințele medicale chiar, nu sînt suficiente (deși strict necesare) și sînt învinse de necunoașterea unor elemente de comportament, adesea simple (cum par, după ce sînt cunoscute), dar nu mai puțin indispensabile. Tocmai de aceea vom insista asupra lor.

Hrana și hrănirea. Fiind vorba de pui sugari, desigur laptele e hrana de bază. O greșeală foarte larg răspîndită — aproape întotdeauna cauza pieririi puiețului de căprioară — constă în convingerea (empirică de altfel) că laptele de vacă provoacă diaree fiind „prea gras”. De aceea se obișnuiește să se dea diluat cu apă, pînă la 50% chiar. Din tabelul anexat se vede conținutul laptelui la diferite animale. Din el reiese că laptele de capră este cel mai adecvat pentru creșterea puilor de căprioară și de cerb. Dacă nu dispunem de lapte de capră, ne putem servi de lapte de vacă nediluat, iar în unele cazuri (la puii de capră neagră, de ris, pisică sălbatică și jder), chiar îmbogățit cu smîntină între 5% și 20%. Putem folosi și lapte praf normalizat (în nici un caz degresat) în concentrație de 10—25%. La unele animale (pui de ris, pisică sălbatică, jder) se adaugă gălbenușul unui ou proaspăt, bine bătut, iar dacă nu e proaspăt — fiert și sfărîmat în lapte. Laptele trebuie întotdeauna să fie călduț (37°), dar nu fiert (se încălzește înainte de hrănire).

Folosim biberon din sticlă, sticlele cele mai nimerite fiind cele de 0,250 l, cu tetine din cauciuc, care se găsesc în orice farmacie. Pentru puii de cerb putem lua tetinele folosite la viței (mai mari, mai rezistente). Puii mai mici (de pisică sălbatică, jder), deseori nu pot lua o tetină de mărime obișnuită, le putem confecționa însă o tetină foarte potrivită dintr-o pipetă mică, trecînd tubul pipetei prin dopul sticlei și lăsînd afară doar partea din cauciuc, găurită la vîrf cu un ac înfierbîntat. Gaura nu trebuie să fie însă prea largă, deoarece puii se pot îneca. Dacă nu avem tetina la îndemînă, trecem o bucată de pînză răsucită, sau un fitil pentru lampă de petrol, curate și fierte în prealabil.

Prima hrănire artificială este cea mai delicată, cea mai grea și cea mai importantă, mai ales dacă puilul a răbdat de foame un timp îndelungat. Tetina — în prealabil umplută și mînjită cu lapte — se introduce cu sila în gura puilului, pe care o deschidem introducînd degetul arătător al minii stîngi între buze și gingii, în partea stîngă a gurii. Aproape toți puii au un interval în care gingiile lasă o mică distanță între ele (în acest interval — diastema — de obicei nu cresc dinți). Folosim această distanță pentru a introduce degetul arătător pînă la limbă. O slabă apăsare asupra acestuia provoacă deschiderea gurii în care introducem repede tetina, împingînd-o cu degetul arătător al minii drepte, cu care ținem și biberonul. Concomitent scoatem degetul arătător stîng din gura puilului, al cărui bot îl cuprindem între arătător și degetul mare, ca să-l împiedicăm să dea afară biberonul. În această poziție, palma minii stîngi acoperă ochii și apasă ușor fruntea puilului,

creându-i senzația pe care o are în mod obișnuit când sugă la mama lui (vezi desenul). Apăsarea și căldura mîinii trezesc în el reacția înăscută a sa sugă.

La puii de căprioară, cerb și capră neagră este bine să atingem zona sensibilă de pe marginea șoldurilor și din jurul cozii.

Puiul de vulpe, lup, ris, pisică sălbatică ș.a.m.d., care sugă la mama lui fiind culcat, trebuie luat în poală, pe un așternut moale și călduros, căutînd să-l cuprindem cu brațul sting, astfel încît să atingem și încălzim cea mai mare parte pe cît este posibil, din corpul lui. În natură un asemenea pui sugă culcat printre frații săi, iar senzațiile de căldură și contact în lungul corpului îi sînt necesare pentru suptul normal.

Cantitatea laptelui absorbit la un singur supt oscilează între 5 g și 50 g, în primele 2—3 zile după naștere, iar mai tîrziu între 50—250 g. Un pui de căprioară în vîrstă de o lună poate sugă pînă la 0,400 l la o hrănire. Suprăîncărcarea stomacului nu este de dorit, deoarece provoacă indigestii grele. Subalimentarea duce însă la slăbirea întregului organism.

Intervalul de timp între două mese este deosebit de important pentru obținerea unei alimentații echilibrate. La puii nou-născuți intervalul nu trebuie să depășească o oră în prima săptămînă, 2 ore în următoarele 15 zile, 3 ore pînă la sfîrșitul primei luni. După 30 de zile putem suprima treptat hrănirile de noapte (care în prima săptămînă sînt în număr de 4).

Evacuarea intestinelor gros și a bășicii este al doilea punct important (după hrănire) în creșterea unui animal mic. Ca regulă, în primele 2—4 săptămîni de viață, puii de lup, vulpe, ris, pisică sălbatică, jder ș.a.m.d. nu evacuează defecțiile fără a fi provocați. În natură, mamele provoacă reflexul lîngînd zona inguinală. În lipsa mamei, noi provocăm urinarea, imediat după alăptare, prin ușoara apăsare a unui tampon de vată umedă pe orificiul respectiv. Urina este îndepărtată imediat cu vată uscată. Defecarea este obținută prin atingerea zonei cu un tampon de vată, sau burete, înmuiat în apă caldă și stors bine (tamponul trebuie să fie simțit cald și de mîna omului). Zona respectivă nu trebuie în nici un caz frecată, fiindcă se irită și se ulcerează foarte ușor. Dacă s-a întîmplat o iritație, totuși, o tratăm cu pudră de talc, iar rănile cu praf de sulfatazol, unsoarele și alffiile fiind evitate. Dacă nu am obținut defecarea prin simpla atingere, iar puiul prezintă fenomene de balonare și constipație, trebuie să masajăm abdomenul cu mîna. În acest scop puiul este culcat pe spate, cu capul spre noi, iar masajul se face în sensul acelor unui ceasornic apăsînd deci de sus în jos intestinul gros în stînga. Puii de căprioară, cerb, capră neagră au nevoie de obicei de atingerea zonei anale, pentru a defeca, numai în prima zi după naștere. În mod normal ei elimină defecțiile singuri. Adeea, din cauza schimbării laptelui sau cînd încep păsutul, ei se balonează și au constipație puternică, atunci fiind necesar masajul pe abdomen. Acesta se efectuează cu ambele mîini, prin apăsare și mișcări circulare de sus în jos, pe ambele părți ale abdomenului.

Căldura și curățenia sînt două condiții deseori neglijate, dar de o imensă importanță pentru creșterea cu succes a unui pui fără mamă. Să nu uităm că avem de-a face cu animale cu sînge cald, a căror temperatură normală este adesea mai ridicată decît cea umană. Dacă în primele ore după naștere puii mai pot suporta o schimbare bruscă a temperaturii ambiante (aceasta este o adaptare la schimbarea mediului cu ocazia nașterii), la 12 ore după naștere, cel mai slab curent rece sau simpla scădere a temperaturii în timpul nopții pot provoca răcirii grave, care duc la pneumonii, indigestii sau alte îmbolnăviri. Le evităm țînd puii noaptea în încăperi încălzite, iar puilor născuți în viziuni sau scorburi le pregătăm un cuib cu așternut moale și cald (de ex. din molton), iar la nevoie folosim un termos din plastic, cu apă caldă (eventual tuburi goale de detergent „Deval”).

Curățenia zilnică a corpului puilor este obligatorie. Normal un animal-mamă, fie el căprioară sau vulpe, își linge mereu puii, îndepărtînd astfel urmele de lapte și excrementele, netezindu-le blînița și făcîndu-le totodată și masajul atît de necesar. Înlocuim deci limba mamei cu un burete înmuiat în apă caldă și stors bine, cu care frecăm ușor puiul, începînd de la bot și ochi și încheiînd cu zona anală. Această netezire le este necesară puilor cel puțin o dată pe zi (dimineața, după prima hrănire), indiferent de specia căreia îi aparțin. Puilor de erbivore (căprioară, cerb, capră neagră) le este necesară de asemenea curățirea copitelor, mai ales între degete și pe tălpi, aceste animale avînd la vîrsta fragedă copitele moi și foarte sensibile la înțepare și „opărire”.

De regulă, puiul astfel îngrijit este bine dispus, mîncă bine, crește normal, pe cînd puiul lăsat murdar își pierde repede pofta de mîncare, se simte prost și se îmbolnăvește — dacă nu fizic, cel puțin psihic.

Pentru un pui (mai ales pentru puii animalelor carnivore) murdăria, și nu mediul schimbat, înseamnă lipsa de mamă. Psihicul puului murdar este binecunoscut: puiul este în general fricos, tremurător și se ascunde chiar la vederea biberonului sau a străchinii cu mîncare, poate să devină agresiv și să muște. În orice caz, puil murdar nu poate fi îmblînzit ușor. Nimic nu leagă atît un pui de îngrijitorul lui, cît acest ritual zilnic al curățeniei.

Mîngîierea este necesară puilor sugari cu ochii închiși, mai ales dacă ei cresc singuri, fără frați. În condiții naturale un asemenea pui stă aproape tot timpul lipit de mama sau de frații lui. Contactul unor corpuri netede și călduroase cu pielea sa îl liniștește și îl adoarme, învîtîndu-l totodată cu prezența altor flințe. Deci, este necesar să mîngîiem cît mai des posibil un asemenea pui. Pentru noapte, sau în lipsa noastră chiar ziua, îi asigurăm o bucată de blănă sau de material moale și călduros (molton de ex.), din care jumătate stă sub pui (ca așternut), iar jumătate îl acoperă. În timpul unei călătorii cu trenul sau cu mașina, este mai bine să ținem puil lîngă noi, sau chiar în poală (așternînd sub el material plastic) și să ținem mîna

„Prietenie” neobișnuită între un cânel de vânatoare și un pui de vulpe.

Înrăirea artificială cu biberonul

Pui de ris cresc în captivitate cu biberonul ►

pe ei mai ales dacă s-a obișnuit deja cu noi. Astfel evităm excitarea, sau chiar stressul, provocat de deplasarea rapidă, pe care puiul o simte chiar dacă n-a deschis încă ochii.

Este nevoie să *vorbim* întotdeauna, cât timp sîntem în preajma puilor sau ne ocupăm de ei — și chiar de animale sălbatice adulte, indiferent de ceea ce spunem. Nu trebuie să uităm că în natură prezența tăcută este egală cu amenințarea. Chiar emiterea unor silabe fără sens, dar rostite blînd, este în stare să liniștească animalul și să-l deprîndă cu prezența noastră. Astfel putem pune și bazele unui dresaj elementar, învățînd animalul cu sensul unor cuvinte ca : numele lui, „aici” „liniște”, „acasă”, „vino”, „hrană” etc. Totodată evităm să urmărim direct animalul cînd vrem să-l prîndem (este mai ușor să-l învățăm să vină la mîna întinsă) și avem grijă să rămînem la vederea lui cît ne aflăm prin apropiere (ascunderea este amenințătoare).

Comportarea celui care îngrijește puii mici sălbatice este de asemenea de mare importanță pentru creșterea lor normală. Trebuie evitate zgomotele puternice, trîntirea ușilor și a vaselor în apropierea animalelor mici. Evităm de asemenea orice mișcare bruscă, prînderea cu asprime, ridicarea vocii. Este inadmisibil ca puii să fie bruscați sau bătuți, aceasta putînd provoca o tulburare adîncă a psihicului lor, deja extrem de sensibilizat cu ocazia prînderii. De altfel, cei care au de-a face cu cîini de exemplu, știu foarte bine că dacă bați cățelul de 3 luni cu mîna — după 3 ani nu-ți mai ajunge nici biciul ca să te asculte. Încrederea puului, pierdută uneori numai printr-o singură ceartă, se recîștigă foarte greu. Există o metodă foarte simplă pentru supunerea puilor de animale carnivore : luați puilul de pielea cefei și ridicîndu-l în aer — reacția este spectaculoasă — puilul cel mai dezlănțuit se potolește imediat și adoptă „poza transportării”, stringîndu-și picioarele dinapoi, sau rămînd total relaxat, moale — în orice caz se liniștește. Reacția aceasta este înăscută, deoarece în natură puii sînt transportați astfel de mamele lor, iar transportarea fiind legată în general de securitatea animalelor se efectuează în perfectă liniște.

De obicei puii de vulpe, lup, ris, jder, prinși cu ochii deschiși sînt agresivi și mușcă în primele ore sau zile de captivitate, chiar dacă le aplicăm „poza de transportare”. Este bine să-l lăsăm să rabde de foame o oră-două peste intervalul obișnuit : vor învăța foarte repede că mîncarea este legată de prezența omului.

Toate animalele au o perioadă destul de scurtă la începutul vieții, care este decisivă pentru formarea caracterului. Puilul bruscat sau speriat în această perioadă poate deveni un animal înrăit definitiv, rămînd invalid mental pentru întreaga viață.

Se întîmplă adesea ca animalul să fie rănit cu ocazia prînderii, sau ca această capturare să fie posibilă tocmai datorită unei răniri sau fracturi mai vechi. Primul ajutor — cel mai bun și ușor de executat — este

spălarea rănilor deschise cu apă oxigenată și uscarea lor cu sulfatazol-praf. Dacă nu singerează, este preferabil să lăsăm rana deschisă, nu împiedicăm animalul s-o lîngă. Pansament aplicăm numai în cazuri grave (de ex. fractură) și este preferabil să căutăm ajutorul unui medic veterinar sau uman. Deoarece nu toți medicii veterinari cunosc particularitățile animalelor sălbatice, menționăm că pielea vidrelor, pisicilor sălbatice, rîșilor și jderilor este foarte sensibilă și nu suportă antisepticele prevăzute pentru bovine. Aceleași animale suportă greu injecțiile de orice fel, care le provoacă adesea flegmoane urite. Este preferabil ca medicamentele să se folosească în cazuri de extremă necesitate și ca ele să fie administrate „per os” (pe gură) în lapte, carne tocată sau chiar introduse prin sondă în stomac.

Deoarece se crește adesea lezi de căprioară pînă la 1—2 ani, amintim că țapii de căprioară îmblînziți devin periculoși după ce le cresc coarnele, dacă sînt deprinși de mici să împungă în joacă. La fel pot deveni periculoși și țapii de capră neagră. Creșterea lor pînă la maturitate este însă un lucru destul de rar și dificil. Iată de ce nu am sfătui să se ia lezi-sugari de capră neagră, care în majoritatea cazurilor sînt sortiți pieirii.

Din aceleași motive evităm să luăm și puii de veveriță, care cresc în captivitate cu grave carențe de vitamine și elemente rare, murind de obicei în câteva săptămîni.

După cum reiese din cele de mai sus, luarea și îngrijirea unui pui de animal sălbatic nu este un lucru nici ușor, nici prea plăcut, mai ales pentru cel care nu este deprins cu animalele și nu suportă intimitatea lor. Puilor le este mai necesară decît orice dragoste, căldura sufletească a omului, care este în stare să-i înlocuiască unui animal mic și mama și libertatea pierdută.

În urma unor experimente proprii, după ce am crescut cu biberonul pui de leu, pisică sălbatică, lup, ris, vulpe, pîrș mare și lezi putem afirma: creșterea artificială a puilor de animale sălbatice este o problemă grea, dar nu imposibilă. De aceea n-ar trebui să ne dăm bătăuți în fața unui pui părăsit de mamă, rămas orfan la naștere sau adus prematur din natură. Datoria noastră este să încercăm salvarea lui — lucru întotdeauna posibil pentru cine iubește și înțelege animalele.

TABEL

Specia	Interval de hrănire	Conținutul laptelui exprimat în %				
		H ₂ O	Lipide	Proteine	Zaharuri	Subst. miner.
Lup	4—6 ore	76,9	9,60	9,20	3,40	1,20
Cîine	2—4 ore	75,5	11,80	8,65	3,25	0,80
Vulpe	2—3 ore	?	6,30	6,25	4,55	0,96
Urs brun	3—5 ore	89,0	3,20	3,60	4,0	0,20
Urs alb	2—5 ore	76,0	9,50	9,60	3,0	1,20
Vidră	la cerere	62,0	24,0	11,0	0,10	0,75
Ris	3—4 ore	81,5	6,20	10,20	4,50	0,75
Pisică	2—3 ore	82,35	4,95	7,15	4,90	0,65
Panteră	4—6 ore	80,6	6,50	11,10	4,20	0,75
Leu	6—8 ore	63,9	18,90	12,50	2,70	1,40
Ghepard	4—5 ore	76,8	9,50	9,40	3,50	1,30
Elefant	la cerere	66,70	22,07	3,21	7,39	0,63
Zebră	la cerere	86,20	4,80	3,0	5,30	0,70
Porc (și Mistreț)	1 oră	84,0	3,0	3,70	5,80	0,63
Măgar	la cerere	90,28	0,90	1,68	6,49	0,45
Cal	la cerere	89,10	1,60	2,65	6,15	0,50
Cămilă	?	?	5,39	3,80	5,10 + lactoză	0,70
Lama	?	86,55	3,15	2,90	5,60	0,80
Girafă	12—15 ore	77,20	12,50	5,90	3,40	1,0
Cerb carpatin	3—8—12 ore	65,70	19,70	10,60	2,60	1,40
Căprioară	la cerere	?	6,70	8,80	3,90	?
Capră	la cerere	85,50	4,80	5,0	4,0	0,70
Bizon (și Zimbru)	?	86,90	1,70	4,80	5—7	0,90
Macac	la cerere	87,84	3,90	2,10	5,90	0,26
Cimpanzeu	la cerere	88,53	3,50	1,43	6,02 + lactoză	0,24
Om	la cerere	87,0	4,0	1,30	6,05 + lactoză	0,20